

Грабович Т. А.,

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
здобувач кафедри міжнародного права та міжнародних відносин*

ПОЛІТИКА ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЄС: ЗВОРОТНІЙ БІК МІЖНАРОДНОГО ПРАВА РОЗВИТКУ

Незважаючи на поступовий розвиток концепції міжнародного права розвитку та включення до її структури не лише принципів та норм міжнародного економічного права, але й принципів та норм міжнародного екологічного права і міжнародного права прав людини [Якубовская Н. А. Международное право развития: эволюция концепции / Наталия Алексеевна Якубовская. // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2013. – № 5. – С. 319], вважаємо, що центральне в цьому нормативному комплексі займають норми, що регулюють співробітництво з економічних питань, що складаються між державами різних рівнів економічного розвитку з метою стимулювання (підтримання) менш розвинутих економік. У зв'язку з цим представляє інтерес політика енергетичної безпеки. По-перше, ЄС є клубом розвинутих європейських держав. По-друге, внаслідок значної енергоємності виробництв в ЄС існує суттєва залежність вказаного економічного простору від енергоресурсів, що постачаються з держав іншого (меншого) економічного рівня. У такому разі, чи не вступає в суперечність політика енергетичної безпеки ЄС з положеннями міжнародного права розвитку.

Політика енергетичної безпеки ЄС «після-Лісабонського» періоду знайшла своє відображення у низці документів ЄС, в яких формулювались погляди співтовариства на ключові аспекти будь-якої безпекової політики «загрози – цілі – засоби реагування». У стратегічному огляді енергетичних проблем (*The first strategic energy review*), прийнятому у 2007 р. основними загрозами енергетичній безпеці ЄС були названі: 1) зростання залежності від обмеженого кола третіх країн, схильних до нестабільності; 2) очікуване значне

збільшення глобальних потреб у енергоресурсах разом із зростанням цін; 3) кліматичні зміни.

Слід зазначити, що на протязі 2007-2014 рр. відповідні загрози дійсно були домінуючими у питаннях енергопостачання та енергетичної безпеки ЄС. Але події 2014-2015 рр. наочно продемонстрували наскільки мінливими є сучасні геополітичні умови, коли обставини фактично піддали ревізії окреслені види загроз. По-перше, останнім часом сукупність політичних, економічних та технологічних факторів значною мірою змінило тенденції щодо зростання попиту на енергоресурси, та, відповідно тенденція збільшення цін змінилася тенденцією зменшення. По-друге, в цілому підтверджуючи положення про потенційну небезпеку енергетичної залежності від обмеженого кола країн-постачальників, сучасні обставини значною мірою змінили уявлення про конкретні країни, що є джерелами такої нестабільності.

Але визначена структура загроз, автоматично обумовлює структуру цілей політики енергетичної безпеки та пов'язаних з ними засобів реагування. Тож, відповідно до зв'язків між загрозами, цілями та засобами можна говорити про три основних компоненти політики енергетичної безпеки ЄС.

Так, у Повідомленні Комісії “Енергія 2020. Стратегія щодо конкурентної, постійної та безпечної енергії” зазначається, що спільна енергетична політика ЄС розвивається навколо спільної мети – забезпечити неперервну фізичну доступність енергетичних продуктів та послуг на ринку за ціною, яку можуть дозволити собі всі споживачі (приватні та промислові), при цьому роблячи внесок у більш широкі соціальні та кліматичні цілі ЄС. Центральні цілі енергетичної політики (безпека постачання, конкурентоспроможність та сталість) зараз визначені Лісабонським договором [Communication from The Commission to The European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of The Regions. – Energy 2020 A strategy for competitive, sustainable and secure energy {SEC(2010) 1346} /COM/2010/0639 final. – Brussels. – 10.11.2010. – P. 2].

Слід зазначити, що конструкція із трьох вимірів енергетичної політики ЄС, що охоплює зовнішні відносини (безпека постачання), внутрішній ринок (конкуренцію в енергетичній сфері) та екологію (стійкість щодо кліматичних змін) сформувалася як відповідь на нові проблеми та загрози в енергетичній сфері, що чітко визначилися після 2000 р. та стали результатом широкого обговорення даної проблематики як всередині самого ЄС, так і між ЄС та державами-членами. Адже вирази “конкурентоспроможна, безпечна, стала” використовуються у практично кожному документі виданому Комісією ЄС починаючи з середини 2000-х років. В розвитку цих основ “Кіото” та “Москва” були корисними зовнішніми рушійними силами” [Convery F. Origins and Development of the EU ETS. / Frank Convery – Environmental and Resource Economics. – 2009. – № 43(3). – P. 391-412]. Іншими словами, визначний вплив на формування структури сучасної енергетичної політики ЄС справили зобов’язання в рамках Кіотського протоколу та відносини між країнами-членами ЄС та Російською Федерацією у газових питаннях.

При цьому Лісабонський Договір став тим документом, де дані три виміри вперше були визначені на рівні первинного законодавства, і тим самим питання енергетичної безпеки було визначено як сферу спільної компетенції ЄС та держав-членів. Відповідно держави-члени ЄС можуть вирішувати питання проведення власної енергетичної політики виключно у тих питаннях, що не врегульовані на рівні ЄС.

Дані рамкові стандарти енергетичної політики ЄС визначені ч. 1 ст. 194 Договору про функціонування ЄС (ДФЄС), яка встановлює такий перелік завдань, як: забезпечення функціонування енергетичного ринку; забезпечення безпеки енергопостачання в Союзі; сприяння ефективному використанню енергії та енергозбереженню, а також розвитку нових та відновлювальних форм енергії та сприяння взаємопов’язаності енергетичних мереж.

Не дивлячись на те, що термін “безпека” в даному випадку застосовується лише до одного із визначених у ст. 194 ДФЄС завдань, слід зазначити, що сама по собі енергетична безпека є і причиною формування, і

головною метою реалізації енергетичної політики ЄС. Тож, всі аспекти та напрямки енергетичної політики так або інакше спрямовані на вирішення питань енергетичної безпеки.

Так, наприклад, Барт Ван Вурен (*Bart Van Vooren*), розглядаючи правові та інституційні перешкоди енергетичній політиці ЄС вказує на таку принципову позицію, що різні політичні, безпекові, економічні та екологічні аспекти є тісно переплетеними та не можуть бути відділені один від іншого [Van Vooren B. Legal and Institutional Obstacles to an EU External EU Energy Policy post-Lisbon: Managing the Vertical and Horizontal Axes / Bart Van Vooren. / ECPR General Conference. – Reykjavík, 2011 – P. 5].

Теза щодо тісного взаємозв'язку окремих елементів енергетичної політики висловлюється і в актах “м'якого права” ЄС з енергетичних питань. Зокрема, у Повідомленні Комісії “Енергетична політика для Європи” від 10 січня 2007 р. зазначається, що існуючі заходи щодо таких сфер, як відновлювана електроенергія, біопальне, енергетична ефективність та Внутрішній енергетичний ринок досягли важливих результатів, але не вистачає їх когерентності для забезпечення стійкості, безпеки постачання та конкурентоздатності. Жоден елемент цієї політики не забезпечує відповіді на всі запитання – вони повинні бути об'єднані в єдине ціле. Енергетична політика повинна адресуватися багатьом різним сферам політики [Communication from The Commission to The European Council and The European Parliament – An Energy Policy For Europe {SEC(2007) 12} / COM (2007) 1 final. – Brussels. – 10.1.2007. – P. 6].

Таким чином, можна сказати, що політика енергетичної безпеки ЄС охоплює всі три вектори енергетичної політики, встановлені ч. 1 ст. 194 ДФЄС, але при цьому, дані вектори розподілені між забезпеченням безпеки постачання та забезпеченням безпеки споживання. При чому, як вже зазначалося безпека споживання займає в цій системі головну функцію, щодо гарантування безпечно та доступного енергопостачання споживачам, а безпека постачання – допоміжну, створюючи сприятливі умови для захисту безпеки споживання, зокрема через зменшення енергетичних потреб та диверсифікацію джерел.

Так, визначена п. б) ч. 1 ст. 194 ДФЄС безпека енергопостачання спрямована в першу чергу на протидію ризикам зменшення або зупинення постачання енергетичних продуктів споживачам в ЄС. При цьому такі ризики можуть носити природній, політичний, економічний або технічний характер.

Наприклад, у Повідомленні Комісії “Енергетична політика для Європи” від 10 січня 2007 р. зазначається, що ключовою проблемою безпеки постачання є зростаюча залежність ЄС від імпортованих вуглеводнів [Communication from The Commission to The European Council and The European Parliament – An Energy Policy For Europe {SEC(2007) 12} / COM (2007) 1 final. – Brussels. – 10.1.2007. – Р. 3-4]. Так загальна енергетична залежність ЄС від імпорту складає 50 %, в тому числі 57 % по газу та 82 % по нафті, та має тенденцію до зростання, що створює як політичні, так і економічні ризики. Економічні ризики полягають у зростанні тиску на глобальні енергетичні, що створює непевність щодо можливості задоволення попиту. Зокрема, це стосується можливості та бажання основних постачальників нафти та газу збільшити інвестиції у видобуток. Політичні ризики полягають у відсутності надійних механізмів забезпечити солідарність між країнами-членами ЄС у випадку енергетичної кризи, а також у тому, що деякі члени ЄС надто або повністю залежні від єдиного постачальника газу.

Тож, головним засобом забезпечення безпеки енергопостачання ЄС розглядається солідарність країн-членів у вирішенні енергетичних питань. Зокрема, згідно п. 3.2. Повідомлення Комісії “Енергетична політика для Європи” шляхами підтримки енергетичної безпеки називаються: 1) заходи щодо диверсифікації необхідні для допомоги країнам-членам, які надто залежні від одного постачальника газу; 2) підтримка функціонування створеного в ЄС механізму запасів нафти у взаємодії з іншими країнами Організації економічного співробітництва та розвитку в рамках Міжнародної енергетичної асоціації; 3) встановлення обов’язкових стандартів щодо надійності взаємного підключення електричних мереж.

Згідно пропозицій, що містяться у Повідомленні Комісії ЄС “Енергія 2020. Стратегія конкурентної, сталої та безпечної енергії” від 10 листопада 2010 р. [Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions “Energy 2020. A strategy for competitive, sustainable and secure energy.” Brussels, 10.11.2010 COM (2010) 639 final. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ>] безпека енергопостачання повинна реалізовуватися не лише завдяки досягненню вищих рівнів безпеки доступу до енергоносіїв, але й шляхом розширення прав та можливостей споживачів. Така орієнтація політики енергетичної безпеки на споживача, зокрема, передбачає:

- подальше впровадження ринкових механізмів для гарантування доступу споживачів до енергії за доступними цінами;
- надання споживачам допомоги щодо участі у енергетичному ринку відповідно до Третього енергетичного пакету, що включає поширення найкращих практик заміни постачальників, рекомендацій щодо ціноутворення та альтернативних процедур вирішення спорів;
- приділення особливої уваги вразливим споживачам та поширенню практики, що дозволяє споживачам скоротити споживання енергії;
- підсилення зусиль регулюючих органів щодо покращення функціонування роздрібного ринку енергії.

В той же час традиційні заходи щодо покращення безпеки постачання, згідно Повідомлення Комісії ЄС “Енергія 2020. Стратегія конкурентної, сталої та безпечної енергії” включають:

- підвищення безпеки видобутку нафти та газу на океанському шельфі;
- запровадження нових правових основ в галузі ядерної енергетики;
- безпека мереж транспортування та технологій зберігання вуглеводневих енергоносіїв тощо.

Отже, наведені положення вказують на те, що домінуючим тлумаченням енергетичної безпеки в європейській науковій думці є концепція доступності

постачання енергетичних ресурсів за прийнятними цінами. В свою чергу доступність постачання складається з матеріальної доступності (наявності енергоресурсів та відповідної інфраструктури), географічної доступності (розумних відстаней транспортування енергоресурсів) та політичної доступності (стабільності у політичному відношенні країн-постачальників). Прийнятність цін на енергетичні ресурси включає задовільний рівень поточних цін (включаючи як плату безпосередньо за постачання, так і необхідний рівень інвестицій) та стабільність цін (мінімізація ризику швидкого зростання).

Досягнення вказаних завдань з боку ЄС можливе лише у тісній співпраці з країнами-експортерами вуглеводнів, частина з яких знаходяться на іншому рівні економічного розвитку, що допускає не лише передачу технологій, устаткування цим країнам взамін стабільного постачання вуглеводнів, але й вжиття заходів екологічного характеру, а також експорт в певному сенсі стандартів демократичного урядування.

Приклад політики енергетичної безпеки ЄС підтверджує двовекторність процесів у рамках концепції міжнародного права розвитку і їх спрямованість не лише на захист (пріоритизацію) інтересів держав з менш розвинутими економіками, але й на забезпечення стабільного існування та розвитку ключових економік світу.

Гришкевич В.В.,

*Гродненский государственный университет имени Янки Купалы,
студентка 4 курса юридического факультета*

МЕСТО ЕВРОПЕЙСКОЙ КОМИССИИ В СИСТЕМЕ ИНСТИТУТОВ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Европейская комиссия является одним из главных институтов Европейского Союза. Ей принадлежит ведущее место в системе управления Европейским Союзом. Именно поэтому Европейскую комиссию часто и вполне оправдано называют мотором европейской интеграции.